

КОНСОЛІДОВАНА ІНФОРМАЦІЯ: СУЧАСНИЙ ФАХ ОСВІТНЬО- НАУКОВОГО НАПРЯМУ ІНФОРМАЦІЙНИХ НАУК

© Кунанець Н.Е., 2009

Подаються основні моменти становлення та розвитку нової галузі науки та освітнього напрямку – консолідована інформація.

Ключові слова – консолідована інформація, галузь науки, освітній напрям.

The basic features of formation and development of new branch of science and educational guideline – Competitive Intelligence are presented.

Keywords – Competitive Intelligence, branch of science, educational guideline.

Вступ

Інформаційно-аналітична діяльність, безсумнівно, є вагомим і багатогранним сферою актуальних трансформацій сучасного інформаційного суспільства, яка формує передумови для розвитку національної економіки, наукомістких виробництв та високих технологій. Необхідність в отриманні релевантної інформації зумовлена переходом владних структур до прогностичних форм діяльності з використанням багатоваріантних моделей розвитку подій, що потребує не просто констатації фактів для доведення тієї чи іншої тези, а системного підходу до вирішення проблеми загалом на основі поєднання інтелектуальних здібностей людини з функціональними можливостями сучасних автоматизованих інформаційних систем. Інформаційний пошук та аналітичне опрацювання інформації як технології сформувалися на перетині когнітивної психології, інформатики, інформаційного дизайну, лінгвістики, семіотики й бібліотечної справи [1]. Проте діяльність інформаційно-аналітичних фахівців з консолідованої інформації покликана істотно змінити засади накопичення, підходи до процесів опрацювання та подавання інформаційних ресурсів, а сама галузь знайшла свою нішу та зайняла гідну позицію у структурі сучасних наук.

З плином часу і розвитком наукового пізнання зазнають змін уявлення про об'єкти окремих наук, структурне наповнення комплексів наук, їх назви. Ці історичні трансформаційні процеси та їх перспективи потребують глибоких теоретичних обґрунтувань, зокрема у галузі інформаційних наук. У сімдесяти-вісімдесяті роки ХХ ст. фахівці традиційних авторитетних комп'ютерних наукових шкіл подавали визначення інформатики як науки, що вивчає закономірності процесів збирання, передавання, накопичення, зберігання, пошуку, видавання і доведення інформації до користувача в соціальних комунікаціях [2]. Деякі сучасні фахівці комп'ютерного профілю дещо розширено трактують визначення інформатики, вважаючи її галуззю людської діяльності, пов'язаною з процесами опрацювання інформації за допомогою комп'ютерів і їх взаємодії з середовищем застосування [3, с. 35]. Разом з тим, інформатика в ужитковому трактуванні являє собою єдність взаємопов'язаних галузей науки, техніки і виробництва, об'єднаних за допомогою комп'ютерів та телекомунікаційних засобів зв'язку у всіх сферах людської діяльності. Автори російського підручника з інформатики зазначають, що загалом інформатика – фундаментальна наука, яка займається розробленням методології створення інформаційного забезпечення процесів управління будь-якими об'єктами на базі комп'ютерних інформаційних систем, мета якої – отримання узагальнених знань про будь-які інформаційні системи, виявлення закономірностей їх побудови та функціонування [3, с. 35]. Інформатика, на думку О.В. Матвієнко, сформувалася як наука унаслідок розвитку концепцій наукової, соціальної та прикладної інформатики [4].

Поряд з цим, три її похідні – комп’ютерні та технічні засоби, обчислювальні процеси та алгоритми, інформаційні ресурси та продукти належать до комплексу прикладних наук, а саме “комп’ютерних наук”, “обчислювальних наук” та “інформаційних наук”, останні з яких формують комплекс дисциплін, що займаються:

- вивченням закономірностей, притаманних інформаційним процесам;
- створенням інформаційних моделей комунікацій у різних галузях людської діяльності;
- розробленням інформаційних технологій і систем у конкретних предметних областях, виробленням рекомендацій відносно їх життєвого циклу.

Саме інформаційні науки досліджують зв’язки у таких прикладних наукових напрямках, як документознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство та консолідована інформація. Ці науки об’єднують те, що вони ґрунтуються на інформаційних технологіях, які, за визначенням ЮНЕСКО, є комплексом взаємозалежних, наукових, технологічних дисциплін, що вивчають методи ефективної організації праці людей, зайнятих опрацюванням і збереженням інформації, обчислювальну техніку і методи організації і взаємодії з людьми і виробничим устаткуванням, практичні додатки, а також пов’язані з усім цим соціальні, економічні і культурні проблеми. Або, за трактуванням цілої низки фахівців, спираються на використання сукупності засобів і методів збирання, опрацювання і передавання даних для отримання нової якості про стан об’єкта, процесу чи явища [3, с. 15]. Проте це не заважає кожній з них мати право на самостійне існування і посідати особливе місце у комплексі інформаційних наук. Щоправда, на сторінках фахових видань відбуваються дискусії з приводу того, яка з наук є основою, а яка відгалуженням, у яких беруть участь такі вчені, як С.Г. Кулешов, Н.М. Кушнаренко, М.С. Слободяник, А.С. Чачко, В.М. Шейко та ін. Комплекс інформаційних наук досліджує чеський науковець І. Цейпек [5]. Дослідники розглядають напрями трансформації наук інформаційно-комунікативного циклу, а також форми і методи навчання за спеціальностями.

Консолідована інформація недавно утвердилася як самостійна наукова галузь, і навколо її статусу ще ведуться дебати, оскільки у розвитку інформаційних наук спостерігається процес, який охарактеризований російськими науковцями [6] і на який звертає увагу О.В. Матвієнко: “Урізноманітнення функцій кожного з видів комунікаційної діяльності, безперервна зміна цих функцій під впливом швидко змінюваних вимог життя...”. Розвиваються наукові дисципліни та спеціальності, що входять до галузі “Інформаційні науки”: “Науково-інформаційна діяльність”, “Інформаційні системи”, “Консолідована інформація” тощо. Вищі навчальні заклади з цих спеціальностей готують фахівців, яким надаються кваліфікації освітньо-кваліфікаційних рівнів – бакалавр, спеціаліст та магістр.

Мета статті – висвітлити процеси становлення нового фаху в освітньо-науковому напрямі інформаційних наук, а саме консолідованої інформації; особливості діяльності інформаційних, аналітичних центрів та аналогічних бібліотечних структур; питання підготовки фахівців цієї спеціальності.

Становлення нового фаху, стан дослідження проблеми

Передумови виникнення нового фаху “консолідована інформація” (варіантом прототипу цього фаху деякі вітчизняні дослідники вважають англomовне Competitive Intelligence) заклали зарубіжні і вітчизняні фахівці з інформаційного аналізу.

Динаміка розвитку цього напрямку інформаційної сфери є доволі високою. В США поняття “Competitive Intelligence” використовується з початку 70-х років ХХ ст. У 1980 р. один із дослідників цього питання Майкл Портер опублікував працю “Конкурентна розвідка: методи аналізу галузей і конкурентів”, у якій виклав основні засади нового фаху. Відправною точкою організаційного оформлення цієї галузі інформаційно-аналітичної діяльності як самостійної професії в Європі і Америці можна вважати заснування професійного товариства, системи підготовки кадрів і вироблення основних кваліфікаційних вимог до професії інформаційного аналітика.

Створене у 1986 році Товариство фахівців конкурентної розвідки (Society of Competitive Intelligence Professionals (SCIP)) [7], об’єднало 7000 членів з 64 країн світу [8], якими велася творча дискусія щодо напрямів удосконалення діяльності та організації підготовки кадрів у цій галузі [9–11]. Обговорення актуальних проблем галузі продовжилось на сторінках заснованого товариством фахового журналу “Конкурентна розвідка” [12].

Згодом члени товариства Крейг Фляйшер та Бабетте Бенсоусан [13–14] видали декілька книг, що містили методологічні засади та інструментарій для здійснення конкурентної розвідки. Проте поширення серед американських корпорацій ця інформаційна технологія набула після того, як Гілад і Геринг [15] розробили першу організаційну модель конкурентної розвідки із зазначенням її основних функціональних завдань.

Згодом аналітики Gartner Group ввели в обіг термін “Business intelligence”. Термін трактується як “користувачецентристський процес, який включає доступ і дослідження інформації, її аналіз, вироблення професійної інтуїції і навиків, які сприяють ефективному і неформальному прийняттю рішень бізнес-користувачами, а також інструменти для вилучення із даних необхідної для бізнесу інформації” [16]. В 1996 році це поняття було уточнено – “інструменти для аналізу даних, побудови звітів і запитів, які можуть допомогти бізнес-користувачам подолати море даних для того, щоб синтезувати з них значущу інформацію, – сьогодні ці інструменти в сукупності потрапляють в наукову галузь під назвою бізнес-інтелект (Business Intelligence)” [16]. Іноді західні інформаційні аналітики використовують як синонім термін “підстава для прийняття рішень” (Decision Support), хоча “Business Intelligence” – поняття значно ширше.

Після завершення періоду холодної війни багато колишніх працівників розвідки спрямували свої зусилля на моніторинг промисловості й організували об’єднання, що отримало назву CTS International Group [16] (Міжнародна група).

Один із членів групи – Фредерік Рустманн – виклав основні засади консолідації інформації для бізнесу у книзі “ЦРУ: Шпіонаж і майстерність конкурентної розвідки” (“CIA, Inc: Espionage & the Craft of Business Intelligence”).

Проблему підготовки фахівців для конкурентної розвідки досліджують Бен Гілад і Ян Геррінг [17], а також Леонард Фулд [18]. У наукових публікаціях дослідники переконують, що накопичені у галузі знання є найважливішим елементом у роботі інформаційних аналітиків, зазначаючи, що кореляція між досвідом, набутим у таємних урядових розвідувальних роботах, і розумінням ролі, засобів і методів розвідки у комерційних цілях стає дедалі помітнішою. Згодом Леонард Фулд [18] став одним із засновників першого навчального закладу під назвою “Академія конкурентної розвідки” (The Fuld-Gilad-Herring Academy of Competitive Intelligence), що розпочав підготовку фахівців цього освітнього напрямку.

Фахівцям, що отримували підготовку згідно з різними професійними програмами Товариства фахівців конкурентної розвідки та Академії конкурентної розвідки, охоче пропонують посади менеджерів різноманітних фірм та корпорацій [19]. У 1987 році виник перший навчальний заклад такого профілю у Європі – Паризька школа економічної війни (Ecole de Guerre Economique). У Франції вагому роль в координації діяльності фахівців з конкурентної розвідки відіграють державні спецслужби, не роблячи з цього особливої таємниці. П’єр Маріон, один з керівників французької зовнішньої розвідки (Direction Generale de la Securite Exterieur – DGSE), пояснив це так: “Було б ненормально, якби ми проводили розвідувальні заходи проти США у військовій або політичній сферах, бо тут ми – союзники. Але в економічній і технологічній галузях ми – конкуренти” [20].

Хоча у німецькій науковій літературі термін “конкурентна розвідка” з’явився лише у 1997 році, фаховий заклад у Німеччині виник у 1995 році, а в 2004 році було відкрито одну з перших профільних аспірантур.

Варто відзначити, що чи не єдиною країною, що офіційно підтримує економічну розвідку, вважається Японія, служби конкурентної розвідки якої діють як на корпоративному, так і на державному рівнях. У 1958 році японське Міністерство зовнішньої торгівлі та промисловості заснувало установу під назвою JETRO [21], назва якої походить від перших букв англійської назви цієї організації – Japan External Trade Organization.

Одним із завдань цієї інституції є дослідницька робота у галузі збирання й опрацювання зарубіжної економічної інформації та підготовка аналітичних довідок на основі аналізу розвитку різних галузей економіки. При JETRO гуртуються різноманітні консультативно-аналітичні організації, наприклад, Асоціація консультативних фірм машинобудування і будівництва, Центр розвитку торгівлі, туризму та інвестицій в Південно-Східній Азії тощо.

В Росії у 2002 році створена аналогічна установа “Российское общество профессионалов конкурентной разведки (РОПКР)”, яка готує аналітичні матеріали щодо діяльності інституцій різних галузей економіки. Генеральний директор компанії “Р-техно” і керівника сайту “Технології розвідки для бізнесу” [22] Р. Ромачев вважає, що формування конкурентної розвідки як інституту управління бізнесом в Росії тільки розпочинається, і, як свідчить практика, з кожним роком все більша кількість керівників усвідомлює необхідність інформаційно-аналітичного забезпечення процесів ухвалення рішення.

Аналітичні установи почали виникати і в Україні. Розгорнула роботу громадська організація “Спілка аналітиків та професіоналів конкурентної розвідки”, створена фахівцями Харківського національного університету радіоелектроніки. Згідно зі Статутом спілки її мета полягає у сприянні становленню та визнанню нової професії – фахівець з конкурентної розвідки, створенні засад професійного розвитку галузі конкурентної розвідки, а також консолідації фахівців, що професійно займаються конкурентною розвідкою і фахівців інших сфер діяльності, які цікавляться теорією і практикою конкурентної розвідки. Спілка налагоджує співпрацю з міжнародними і зарубіжними організаціями аналогічного профілю з метою обміну інформацією, досвідом в галузі конкурентної розвідки та аналітично-інформаційних технологій, а також участі в розвитку нормативно-правової бази, що надає юридичні і соціальні гарантії професійної діяльності фахівців конкурентної розвідки та забезпечує членам Спілки доступ до світової спільноти професіоналів конкурентної розвідки (SCIP) шляхом участі та сприяння проведенню міжнародних конференцій, симпозіумів, семінарів, лекцій, бізнес-клубів, колоквиумів. Спілка організовує індивідуальні та групові поїздки, сприяє спілкуванню та обміну досвідом між фахівцями конкурентної розвідки різних країн.

Термінологічні засади консолідованої інформації

Введення нових термінів завжди викликає дискусію фахівців. Не стало винятком поняття “Competitive Intelligence”, яке трактується як дослідження відкритих інформаційних джерел, що стосуються основних тенденцій бізнесу й намірів конкурентів, аналізу ризиків та вразливостей. У працях вітчизняних аналітиків трапляються еквіваленти – “ділова розвідка”, “бізнес-розвідка” [23]. Часто саме бізнесову розвідку мають на увазі тоді, коли йдеться про “інформаційно-аналітичну роботу”, “моніторинг” тощо.

Разом з тим, термін “competitive intelligence” розглядали як синонім поняття “аналіз конкурентів”. Згодом його почали трактувати як організаційну функцію, яка відповідає за своєчасне виявлення ризиків і можливостей ринку, тобто технологію аналізу значного обсягу інформації про потенційних конкурентів, окреслення перспектив та конкурентних переваг для розвитку підприємства. Поняття “конкурентна розвідка” у широкому сенсі розуміють як діяльність зі збирання, аналізу та застосування інформації про продукти, клієнтів і конкурентів для короткострокового та довгострокового планування функцій організації [24]. Під час збирання, зберігання та аналізу інформації про конкурентів враховуються потреби установи, в якій отримані результати будуть використовуватися.

Термін “Competitive Intelligence” одні фахівці спершу перекладали як “конкурентна розвідка”, інші – як “консолідована інформація”. Причина очевидно саме в тому, що англійське “intelligence” має подвійне семантичне навантаження, його можна перекласти і як “розвідка”, і як “аналітика”. Коли стосовно питань бізнесу вживають термін – “intelligence”, то вважають за необхідне підкреслити подібність завдань і методів, що їх використовують державні спецслужби і економічні структури. Склалося так, що в системі конкурентної розвідки працює чимало відставних розвідників. Німецькі фахівці використовують термін “менеджмент знань”, підкреслюючи, що “попередньо уявлення про менеджмент знань перебуває під сильним впливом ідей і методів класичної економічної та інженерної науки”, а “обробка знань в соціальних системах здійснюється за специфічною логікою” [25].

Ця наукова галузь трактується вітчизняними дослідниками як “конкурентна розвідка”, як і “консолідована інформація” із зміщенням певних акцентів в той чи інший бік. Хоча, на наше глибоке переконання, поняття “консолідована інформація” значно ширше та змістовно насиченіше.

В. Артемьев [26] пропонує застосовувати термін “конкурентна розвідка”, розуміючи його як:

- процес перетворення даних на інформацію і знання про бізнес для прийняття неформальних рішень;
- інформаційні технології збирання даних, консолідації інформації і забезпечення доступу бізнес-користувачів до знань;
- знання про бізнес, отримані в результаті поглибленого аналізу детальних даних і консолідованої інформації.

Автор фактично подає певні алгоритми процесів консолідації інформації, але надзвичайно звужує цю технологію, поширюючи її тільки на процеси опрацювання економічної інформації.

Для російських дослідників прийнятнішим стало поняття “конкурентна розвідка”. Н.І. Борисов сформулював визначення цього поняття так: “Конкурентна розвідка – це маркетинговий інструмент вивчення конкурентного середовища, який є цілеспрямованим збором інформації про конкурентів для ухвалення управлінських рішень щодо подальшої стратегії та тактики ведення бізнесу” [27], вважаючи її не результатом, а інструментарієм для одержання нового інформаційного продукту.

А.І. Доронін [28] вважає, що під терміном “система економічної розвідки” необхідно розуміти організаційну структуру, що займається питаннями збору, перевірки (верифікації), обробки, аналізу та синтезу даних із різноманітних аспектів діяльності підприємства з подальшим використанням отриманої інформації для вирішення конкретних завдань його діяльності.

Кожне з трактувань іншомовного еквівалента має певну специфіку, водночас це не заважає інформаційним аналітикам вести наукові дослідження у цій галузі інформаційних наук та поступово налагоджувати підготовку фахівців цього освітнього напрямку.

Процес підготовки нових відомостей український науковець Ю.М. Канигін, який одним з перших використав термін “консолідована інформація”, трактує як створення “знань, перетворених так, щоб були готовими до перетворення в силу” [29]. Інформація, на його думку, – це не просто нове знання, а зміна знання, розширення уявлення спостерігача відносно мети і способів її досягнення [29]. Це дані, відомості, що збільшують різницю між попередньою (абсолютною) і результуючою (умовною) ентропією інформаційних систем. Результуючі документи отримують за допомогою емпіричного, а також у результаті аналітико-синтетично опрацювання першоджерел [30]. Таке розуміння процесу консолідації інформації як фазового переходу знань у силу [31] харківські фахівці вважають аналогом терміна “intelligence process/cycle”, а термін “консолідована інформація” – відповідником терміна “competitive intelligence” [32].

Професор В. Пасічник вважає, що поняття “консолідована інформація” охоплює одержані з декількох джерел та системно інтегровані різнотипні інформаційні ресурси, які в сукупності наділені ознаками повноти, цілісності, несуперечності та утворюють адекватну інформаційну модель проблемної області з метою її аналізу, опрацювання та ефективного використання в процесах підтримки прийняття рішень. Зважаючи на це, поняття “конкурентна розвідка”, яке застосовують на паритетних засадах деякі дослідники, все ж є одним з аспектів цілісних процесів та процедур консолідації інформації, а саме формування інформаційного ресурсу для підтримки прийняття рішень.

Фахівці харківської “Спілки аналітиків та професіоналів конкурентної розвідки” [33] вважають, що процес консолідації інформації – це процес перетворення даних на інформацію і знання про бізнес, метою якого є супровід і підтримка ухвалення неформальних рішень. Тобто інформаційне забезпечення бізнесу, причому в найширшому сенсі, основане на принципі об’єднання таких складових, як інформація, бізнес-процеси, апаратні засоби, програмні засоби, люди. На сайті Спілки зазначається: “Здатність пізнавати швидше за своїх конкурентів – єдина стійка конкурентна перевага” [34].

У науковій літературі є різні трактування поняття “консолідована інформація”. Викладачі Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут” трактують консолідовану інформацію як інтелектуальний продукт, що створюється в процесі інформаційно-аналітичного і системно-організаційного супроводу діяльності юридичних осіб з метою її радикального удосконалення на основі знанняорієнтованого формування, прогнозування варіантів оперативних і стратегічних рішень [35]. Г.І. Калитич [36] трактує консолідацію як діалектичний процес тезисно-аналітичного-синтетичного моделювання інформації, знань і мудрості з метою викорис-

тання для проектування гармонійного поступу. Вчений подає алгоритм отримання нових інформаційних ресурсів. Дослідник розглядає процеси розроблення тезисної, аналітичної та синтетичної моделей методології ТАСС-моделювання [36] як складові наукового методу консолідації інформації, знань і мудрості, кожна з яких є своєрідним критерієм оптимізації попередньої. Аналітична модель консолідації знань [36], вважає дослідник, є результатом процесу пошуку, виявлення і відбору інформації та відповідає потребам розподілу цієї інформації на складові частини з урахуванням структури, відповідності критеріїв критичної оцінки, тобто приведення інформації в понятійне знання. Отже, Г.І. Калитич доволі просторово і філософськи, за допомогою абстрактного моделювання характеризує основні складові процесу консолідації інформації.

Основну суть створення консолідованої інформації цікаво подав представник фонду “Стратегія”(Київ) Владислав Кораблін: “Аналітика як специфічний вид діяльності вимагає такої подачі матеріалу для керівного складу, що мав би одну – дві альтернативи, не більше, причому пропрацьовано альтернативи. Інформаційно-аналітичний продукт повинен подаватися на півтора-двох сторінках” [37].

М.Ф. Бондаренко, С.І. Маторин, Е.А. Соловьева [32] наголошують, що притаманні термінам “competitive Intelligence” чи “business Intelligence” процеси чи технології цілком відповідають новій спеціальності “консолідована інформація”, тим самим висловлюючи свою прихильність саме до такого трактування цього американського терміна.

Ми вважаємо, що прикладна наукова галузь “консолідована інформація” – розвивається у трьох основних напрямках, а саме – консолідована інформація виробничої сфери, консолідована інформація невиробничої сфери та консолідована інформація у системах спеціального призначення. Потенційними споживачами першого напрямку консолідованої інформації є бізнесові виробничі структури та керівники підприємств, другого – представники влади різних рівнів, а третього – представники спецслужб.

Перша група споживачів потребує інформаційного забезпечення, близького за суттю до поняття конкурентної розвідки, що сьогодні є невід’ємною складовою частиною корпоративної культури ведення сучасного бізнесу, керівникам якого в умовах дії факторів невизначеності чи ризику необхідне відповідне інформаційне підґрунтя. Сьогодні багато організацій усвідомили, що налагоджена система збирання, опрацювання та аналізу інформації значною мірою сприяє успішному веденню бізнесу. Для виживання підприємства в умовах конкурентної боротьби першочергову роль починає відігравати орієнтація у намірах конкурентів [38], вивчення основних тенденцій бізнесу, аналіз можливих ризиків, тобто моніторинг ризиків, загроз та сприятливих можливостей, – систематичне відстеження ситуацій на ринках з метою виявлення тих тенденцій, що вимагають негайного реагування людей, які приймають рішення. Ця інформація формується у добірку добре профільтованих і проаналізованих фрагментів “сирої” інформації, перетворених на придатний для прийняття рішень матеріал. Без надійної інформаційної бази й належного інформаційно-аналітичного забезпечення керівництво фірм і компаній навряд чи здатне приймати ефективні рішення відповідно до реальної конкурентної ситуації, вважають фахівці аналітичного центру “Академія” [23], бо лише своєчасно отримана й перевірена на предмет достовірності інформація дає змогу передбачати зміни й коливання на ринках, політичні ризики тощо.

Часто цю сферу аналітичної діяльності називають “конкурентною розвідкою”, “економічною розвідкою”, а подекуди і “промисловим шпигунство”. І як би не називали цей напрям, все ж йдеться про консолідовану інформацію. Проте навіть консолідована інформація і “промислове шпигунство” мають дещо спільне, оскільки їх об’єднує одна мета – спрямованість на заощадження грошей і часу, потрібного для досягнення результату, або на отримання відомостей, необхідних для коротко- чи довгострокового прогнозування. Проте процеси та процедури консолідації інформації здійснюють виключно з дотриманням чинного законодавства. У такому разі йдеться лише про легальні форми та методи діяльності, що є головною відмінністю між конкурентною розвідкою та промисловим шпигунством, наголошують українські дослідники цього питання [39]. Водночас у довідниках термін “промислове шпигунство” визначається як вид недобросовісної конкуренції, таємне збирання інформації, діяльність із незаконного добування відомостей, що становлять комерційну

цінність [40]. Тому настав час чітко розмежувати за суттю поняття “конкурентна розвідка” і “промислове шпигунство”.

Н. І. Борисов слушно зауважує, що “конкурентна розвідка – це легальний інструмент прогнозування майбутнього” [27]. Фахівці консолідованої інформації вважають, що, на відміну від промислового шпигунства, конкурентна розвідка як інструмент дослідження ринку та його поглибленого зондування є цілком респектабельною й здійснюється з дотриманням етичних норм і принципів, оскільки вона діє винятково відповідно до чинних законів, зосереджуючись виключно на роботі з відкритими джерелами інформації [23]. В. Єгоров, досліджуючи історію промислового шпигунства, вважає: щодо бізнесу конкурентна розвідка є різновидом економічного шпигунства, для якого характерне звуження масштабів завдань з одержання необхідної інформації, від державного рівня – до однієї або декількох фірм-конкурентів [41], один із способів конкурентної боротьби. Порівнюючи промислове шпигунство і конкурентну розвідку, Т. Ткачук [42] виокремлює дві мети першого напрямку діяльності: отримання інформації, насамперед конфіденційної, про стратегічні й тактичні наміри бізнесу конкурентів; здобуття конкурентної переваги на ринку через витіснення або знищення конкурента.

Разом з тим, інформаційний аналітик, формуючи консолідовану інформацію у економічній галузі, часто змушений балансувати на тонкій грані між легальним і нелегальним, хоча його робота ґрунтується на опрацюванні відкритих джерел інформації в правовому полі і не допускає жодних нелегальних дій. У цьому контексті можна погодитися з думкою Р. Базаріва, що конкурентна розвідка [43] – окремих випадок загального циклу підтримки ухвалення рішення, як аналіз змін умов бізнесу, орієнтований на превентивні дії, тобто розв’язання задачі прогнозування ситуації на ринку.

Фахівці другого основного напрямку консолідованої інформації працюють за активної підтримки аналітичних інформаційних структур, які дають можливість отримання в потрібний час і в потрібному місці необхідної актуальної інформації. У різних країнах це завдання вирішується по-різному, але там, де у його вирішенні бере участь держава, зокрема у Франції, Японії та інших країнах, накопичуються цінні відкриті джерела інформації.

Проблеми інформаційно-аналітичного забезпечення органів державного управління, вважає А.О. Рось [44], значною мірою залежать від таких складових, як: 1) особливості інформаційних процесів, що визначають характер обміну інформаційними ресурсами; 2) стан національного інформаційного простору (національний інформаційний простір – вся “сукупність інформаційних потоків як національного, так і іноземного походження, які доступні на території держави”); 3) використання інформаційних технологій.

Специфіка проблеми науково-аналітичної діяльності в Україні полягає в тому, що робота всіх аналітичних інституцій спрямована на задоволення інформаційних потреб вищих державних, урядових, законодавчих гілок влади. Проте наукова аналітика потрібна й для прийняття управлінських рішень у регіональних і місцевих органах влади, а також під час обґрунтування значних наукових і господарських проектів. А ця галузь поки що не має постійної інформаційно-аналітичної підтримки та забезпечення.

Принципова особливість завдань консолідованої інформації для органів управління, як вважає А.О. Рось, полягає в тому, що предметом аналізу є саме зміст текстової інформації тобто знання, які вона містить, логіко-семантична їх обробка з метою вирішення певних прикладних завдань в тій чи іншій предметній галузі [44–46].

Російський бібліотекознавець Ф. С. Воройський [47] вважає, що аналітичне опрацювання документів і формування проблемно-орієнтованих баз даних повинно здійснюватися на основі перегляду релевантних та нерелевантних документів для відбору пертинентних документів, для позбавлення користувача трудомісткого перегляду і надання користувачеві вичерпної інформації, що може стати підставою для прийняття управлінських рішень.

Актуальним завданням фахівців із формування консолідованих інформаційних ресурсів для органів влади є формування моделей організаційно-соціальних систем та інструментальних засобів їх підтримки, а також розроблення алгоритмів забезпечення ефективного функціонування і стійкого розвитку цих систем.

На розгляді забезпечення третього напрямку консолідованих інформаційних ресурсів у цій статті зупинятися не будемо, зазначимо лише, що технології консолідації інформації для споживачів цього напрямку традиційно добре опрацьовані та вагомо фінансуються як державними, так і недержавними структурами.

Установи, що займаються створенням консолідованих інформаційних ресурсів

Для ефективного формування консолідованих інформаційних ресурсів в Україні розпочалося створення відповідних аналітичних структур. Інформаційно-аналітичні служби (підрозділи) почали створювати в структурі органів влади, у міністерствах і відомствах, в органах ЗМІ, у сфері бізнесу, при політичних партіях і рухах. Загальною відмітною рисою цих служб є органічна інтегрованість у відповідні сфери діяльності, функціональний та організаційний симбіоз з їхніми соціальними інститутами і конкретними організаціями, інформаційний супровід керування у відповідних сферах.

Разом з тим, консолідована інформація не є лише ще одним новим організаційним різновидом вищезгаданих служб. Її сутнісна, базова функція, статус як наукової галузі принципово відрізняються від тих завдань, які вирішують в інформаційному просторі ці служби. Вона покликана із використанням всіх можливостей, активно оперуючи інформаційними ресурсами, розробляти технологічні засади створення інформаційного продукту, виконувати якісно-змістове перетворення інформації, функціонально перетинаючись в цьому плані з науковою (виробництво нового знання) й управлінською (розроблення варіантів рішень, сценаріїв) діяльністю.

Згідно із статистикою, поданою Вікіпедією, станом на 1 лютого 2005 р. за даними Інтернет-проекту “Мережа аналітичних центрів України” [48] в Україні діяло близько 115 “мозкових центрів” [49]. Серед них найбільше діяло у Києві (67), Львові (32), Донецьку (28), Харкові (23). У інших містах їх кількість була значно меншою і переважно не перевищувала 10. До найбільших належить Міжнародний центр перспективних досліджень, заснований в 1993 р. для сприяння розвитку демократичного суспільства та ринкової економіки в Україні, європейській інтеграції України та здійсненню аналітичних досліджень економіки України, прогнозування розвитку та оцінки можливих ризиків.

Успішно діє Український центр економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова, який здійснює дослідження в таких сферах, як внутрішня політика; соціально-економічний розвиток України; енергетика; державне управління; міжнародна економіка; зовнішня політика; національна безпека і оборона; військово-будівництво; міжнародна і регіональна безпека; миротворча діяльність. Це одна з найдосвідченіших інституцій в Україні, яка виконує дослідницьку роботу в провідних наукових установах та органах державної влади.

Інститут демократії ім. Пилипа Орлика працює з 1993 р. і здійснює моніторинг державного самоуправління та місцевого самоврядування, громадянського суспільства, національної безпеки, прав людини та національних меншин, охорони довкілля.

Інститут трансформації суспільства (інститут О. Соскіна), заснований в 1994 р., веде дослідження в галузі економічних реформ, політичної трансформації суспільства, соціології, державного управління і національної безпеки, геополітики.

Центр інновацій та розвитку, заснований у 1996 р., спрямовує діяльність на розвиток “третього сектора” в Україні.

Прогнозно-аналітичний інформаційний центр УкрІНТЕІ (ПАЦ УкрІНТЕІ) [50] виконує наукові дослідження і підготовку на їх основі прогнозно-аналітичних інформаційних матеріалів, здійснює цілеспрямовані соціологічні дослідження, прогнозно-аналітичне забезпечення розроблення та реалізації державної політики науково-технічного та інноваційного розвитку України.

Працює низка регіональних установ – Політологічний центр “Генеза” у Львові, Український культурологічний центр у Донецьку, Кримський центр незалежних політичних дослідників та журналістів.

Аналітичні центри почали виникати як структурні підрозділи бібліотек [51]. Зокрема, при Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського з 1992 р. діє як окремий структурний підрозділ “Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ)”, “орієнтований на зміцнення співробітництва з органами державної влади України” [52].

Як зазначає керівник СІАЗ В. Горвий, підрозділ виник “у процесі становлення нової української держави”, коли “в бібліотечній сфері з’явилися суттєві проблеми, прямо пов’язані із суспільною затребуваністю, новими умовами діяльності, що потребували нестандартних рішень”, і був підтриманий Президією Національної Академії наук України. На цей структурний підрозділ покладалося завдання підготовки власної інформаційно-аналітичної продукції, налагодження інформаційних механізмів для забезпечення діяльності владних структур усіх рівнів, вивчення особливостей розвитку демократичних процесів в українському суспільстві. Аналогічні центри виникали у Парламентській бібліотеці України, в Миколаївській, Одеській обласних книгозбірнях та деяких інших бібліотеках.

Діяльність “мозкових центрів” забезпечує вагому підтримку та є важливим чинником на шляху до демократичних перетворень, подаючи інформаційні матеріали, що змушують задуматися, “якого типу реформи будуть найбільш придатними” [53].

Підготовка фахівців напряму інформаційних наук

Ефективна діяльність інформаційно-аналітичних структур буде плідною за умови підготовки фахівців цієї галузі. Про актуальність цієї проблеми свідчать матеріали численних міжнародних форумів та конференцій. Зокрема, в межах форуму Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (ІФЛА) діє секція “Бібліотечна освіта і навчання”, що надає можливість фахівцям з різних країн дискутувати щодо підготовки інформаційно-бібліотечних аналітиків. До розгляду цього питання долучаються учасники щорічної кримської міжнародної конференції “Бібліотеки і асоціації в світі, що змінюється: нові технології і нові форми співробітництва” на секції “Бібліотечні кадри. Професійна бібліотечна освіта”. Актуальні питання підготовки інформаційно-бібліотечних працівників обговорюються в межах “круглого столу” “Бібліотечна освіта: відповідь на виклик інформаційного суспільства” щорічної міжнародної конференції, яку проводить Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. Аналогічні питання розглядаються і на інших інформаційних форумах, на конференціях “Роль науково-технічної інформаційної системи в економічному розвитку держави”, VIII Міжнародній науково-практичній “Електронні інформаційні ресурси: проблеми формування, обробки, розповсюдження, захисту та використання”, на честь 50-річчя Укр. ІНТЕЛ, організаторами якої виступили Міністерство освіти і науки України, Український інститут науково-технічної та економічної інформації, IV Міжнародній науково-практичній “Інформація, аналіз, прогноз – стратегічні важелі ефективного державного управління”, організованій Міністерством освіти та науки України, Міністерством економіки, Українським інститутом науково-технічної інформації, II Міжнародній науково-практичній “Інформація, аналіз, прогноз – стратегічні важелі ефективного державного управління”.

В обговоренні назрілих питань у цій галузі взяли участь фахівці з Державної академії керівних кадрів, Київського національного університету культури та мистецтв, Харківської державної академії культури. На цих форумах поряд із іншими питанням аналітичного опрацювання інформації розглядалися проблеми підготовки фахівців-аналітиків і прогнозистів.

Висновок, який звучить як узагальнюючий результат цих дискусій, однозначний, – підготовка інформаційно-аналітичних працівників не може орієнтуватися лише і виключно на бібліотеки. Для підготовки спеціалістів з новим типом мислення чинна система освіти повинна удосконалюватися. “Нові професії, що мають бібліотечно-інформаційні корені, виникають сьогодні у відповідь на соціальні потреби в них, на різноманітні форми інформаційної взаємодії в сучасному світі, яку не можливо сконцентрувати в стінах сучасної бібліотеки” [54, с. 21], вважають викладачі Національного державного університету культури та мистецтв. Спостерігається “своєрідна професійна міграція на рівні не тільки спеціалізації, але й спеціальностей і навіть видів професійної діяльності” [54, с. 22].

Для повноцінної участі України в Болонському процесі доцільно запозичити досвід європейських університетів щодо підготовки магістрів та бакалаврів інформаційних наук, враховуючи міждисциплінарність цього освітньо-наукового напряму. Інформаційними науками у Європі та США вважать галузі знань і діяльності, безпосередньо не пов’язані з технічною проблематикою,

зокрема соціальну інформатику, інженерію знань, проектний менеджмент, серед яких перевага надається таким напрямкам підготовки, як “Business Intelligence” та “Knowledge Management”. Навчання студентів у закордонних вищих навчальних закладах спрямовується на “проектування, використання і вплив інформаційних комунікаційних технологій з урахуванням їх взаємодії з організаційним і культурним контекстом [55]. Програми підготовки завжди охоплювали значну кількість предметів, пов’язаних із вивченням інформаційного менеджменту, когнітивних структур і процесів. Підготовка фахівців у цій галузі пов’язана зі складним процесом формування особливого виду системно-аналітичного та креативного мислення.

Частково потребу у кадрах інформаційних аналітиків задовольняють навчальні заклади, що готують фахівців за спеціальністю “Документно-інформаційне забезпечення органів управління”, “Документознавство та інформаційна діяльність”, а також “Бібліотекознавство та інформаційна діяльність”.

Фахівців за спеціальністю “Бібліотекознавство та інформаційна діяльність” готують Національний державний університет культури і мистецтва, Миколаївська філія національного державного університету культури і мистецтва, Рівненський інститут культури, Харківська академія культури. Фахівців для діяльності у сфері документно-комунікаційних систем готує факультет культури та мистецтв Львівського національного університету імені Івана Франка. За спеціальністю “Документознавство та інформаційна діяльність” готує фахівців доволі широке коло вищих шкіл – Національний державний університет культури і мистецтва, Івано-Франківський державний технічний університет нафти і газу, Східноукраїнський державний університет, Харківська академія культури, Черкаський інститут управління. Спеціальність “Конкурентна розвідка” ліцензована у Львівському державному університеті внутрішніх справ. За новітньою спеціальністю “Консолідована інформація” готують фахівців Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”, Харківський національний університет радіоелектроніки, Державний інститут інтелектуальної власності, цю спеціальність також ліцензовано у Національному університеті “Львівська політехніка”.

Так, випускники Харківської державної академії культури отримують спеціальність “Бібліотекознавство та інформаційна діяльність”, “Бібліографознавство та інформаційна діяльність” та спеціалізацію “Документознавець-менеджер інформаційних систем”, “Документознавець-менеджер інформаційних систем державних органів управління”. Підхід до змісту фахової освіти ґрунтується на підвалинах гармонійного поєднання гуманітарного та логіко-математичного мислення, доповненого знаннями комп’ютерних технологій [56]. Як вважає Н. М. Кушнарєнко [57], випускник повинен кваліфіковано виконувати широке коло професійних видів діяльності з документами: від створення і стандартизації – до розроблення й експлуатації різноманітних автоматизованих систем аналітико-синтетичної обробки документів, мати навички інформаційного менеджера, референта-аналітика, розробника баз даних наукової та ділової інформації.

Київський національний університет культури та мистецтв на бібліотечному факультеті готує фахівців за кваліфікаціями “Менеджер інформаційних ресурсів”, “Менеджер інформаційних систем і технологій”, “Інформаційний менеджер”.

Львівський державний університет внутрішніх справ, готуючи фахівців за спеціальністю “Конкурентна розвідка”, виходить з напрямів діяльності факультету економічної безпеки.

У навчально-науковому Інституті менеджменту безпеки готують фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем “магістр” з “Управління фінансово-економічною безпекою” та дають курсову підготовку за спеціалізацією “Менеджер з організації підрозділів конкурентної розвідки на підприємствах України”.

Пропонується дистанційне навчання [58] у галузі бенчмаркінгу¹ та конкурентного маркетингу, на одному з модулів якого вивчається “конкурентна розвідка”, зокрема здійснюється

¹ Бенчмаркінг є систематичним процесом з виявлення найкращих продуктів, послуг, процесів і практик, які можуть бути застосовані у організації для зниження собівартості, зменшення тривалості виробничих циклів, збільшення надійності, скорочення запасів тощо.

ознайомлення з низкою питань, пов'язаних з одним із аспектів консолідованої інформації – конкурентна розвідка, конкурентна розвідка проти промислового шпигунства, три основні джерела отримання конкурентної інформації: збирання інформації з публікацій, первинне і вторинне дослідження, структуровані і напівструктуровані опитування, підготовка і здійснення опитування, деталі збирання інформації, точність і надійність інформації, джерела даних.

Та все ж найефективніше потребу у інформаційних аналітиках, що відповідатимуть вимогам часу, можуть задовольнити фахівці, що освоюють спеціальність “Консолідована інформація”, професіонали в області інформації і інформаційного аналізу або аналітики консолідованої інформації і можуть здійснювати інформаційно-аналітичний супровід діяльності будь-якої установи, моделюючи її структуру, напрями функціонування з урахуванням взаємодії з середовищем, – вважають члени спілки аналітиків та професіоналів конкурентної розвідки [34].

Такі фахівці можуть здійснювати інформаційно-аналітичний супровід управління, виконуючи змістове опрацювання інформації.

Випускники можуть працювати в службах інформаційно-документного забезпечення управління підприємств та установ, що використовують комп'ютерні технології, – кадрових та ділових підрозділах; інформаційних та інформаційно-аналітичних структурах; відділах маркетингу та прогнозування, відповідних відділах органів управління тощо. Фахівці нової генерації володіють технологією, методикою аналізу, згортання та подання інформації, оперують інформаційними масивами, формують бази даних різноманітних інформаційних ресурсів, спираючись на інформаційні моделі, виявляють в них об'єктивні закономірності і тенденції, визначають рушійні механізми, причинно-наслідкові зв'язки. У цьому сенсі інформаційні аналітики створюють нове знання про той фрагмент реальності, що перебуває в полі їх професійного інтересу, виступаючи де факто дослідником своєї предметної області.

Відрядно, що новий фах отримав державне визнання і в 2002 році в “Класифікатор професій України” введений новий підклас 2433 і група 2433.2 – “Професіонали в області інформації і інформаційні аналітики” (зміна № 5 2002 р.) і розпочато підготовку фахівців цього освітньо-наукового напрямку за спеціальністю 8.000012 “Консолідована інформація” з присвоєнням кваліфікацій “Аналітик консолідованої інформації” освітньо-кваліфікаційного рівня “магістр”.

Висновки

Отже, можна стверджувати, що консолідована інформація, пройшовши тривалий шлях становлення, сформувалася як прикладна наукова галузь комплексу інформаційних наук. Варто зазначити, що вона:

- по-перше, перебуває на стадії інтенсивного формування і розвитку,
- по-друге, багато теоретичних та прикладних проблем мають дискусійний характер, потребують подальшого дослідження та розроблення.

Фахівці консолідованої інформації по-різному трактують англійські еквіваленти цього терміна, вважають прийнятнішим поняття “конкурентна розвідка”, а часто не розмежовують поняття “конкурентна розвідка” та “економічна розвідка”. Поряд з цим, варто наголосити, що розвиток консолідованої інформації відбувається за трьома основними напрямками – у виробничій сфері, невиробничій сфері та у системах спеціального призначення.

Тому можна констатувати, що необхідне:

- по-перше – уточнення понятійного апарату консолідованої інформації;
- по-друге – формування відповідної профільної термінологічної бази;
- по-третє – розроблення особливого технологічного забезпечення процесів опрацювання та формування ресурсів для кожного з основних напрямів розвитку консолідованої інформації.

Консолідовані ресурси формують інформаційно-аналітичні служби різного рівня. Вони здійснюють наукові дослідження і готують на їх основі прогнозно-аналітичні інформаційні матеріали для певних груп споживачів. Разом з тим, діяльність інформаційно-аналітичних служб, які функціонують в Україні, потребує координації та кооперації, зокрема для спільного формування й використання джерельної бази, що створюється під час аналітико-синтетичної обробки інформації.

Інформаційно-аналітичних фахівців готують багато вищих навчальних закладів України. Випускники отримують спеціальності різних освітньо-кваліфікаційних рівнів.

Проте для налагодження процесів сучасної ефективної висококваліфікованих підготовки фахівців нового науково-освітнього напрямку і повноцінної участі України в Болонському процесі доцільно:

- запозичити досвід європейських університетів щодо підготовки магістрів та бакалаврів інформаційних наук;
- здійснити підготовку широкого спектра навчально-методичних розробок, посібників та підручників.

1. Ланде Д.В. Поиск знаний в Internet. – М.: Изд. дом “Вильямс”, 2005. 2. Информатика / Под ред. К.В. Тараканова. – М.: Книга, 1986. – С.5. 3. Информатика: учебник для студентов экономических специальностей высших учебных заведений / Под. ред. Н.В. Макаровой. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 768 с. 4. Матвієнко О. В. Інформаційна професія та інформаційна освіта: сутність, зміст, проблеми / О.В. Матвієнко // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2007. – № 1. – С.70. 5. Сејрек J. Informace, komunikace a mysleni. Uvod informacni vedy / J. Seјрек. – Praha: Karolinum. – 1998. – 179 s. 6. Михайлов А. И. Научные коммуникации и информатика / А.И. Михайлов, А. И. Черный, Р. С. Гуляревский. – М.: Наука, 1976. – С. 401. 7. Society of Competitive Intelligence Professionals. – Режим доступу: <http://scip.org>. 8. Прескотт Д. Е., Миллер С. Х. Конкурентная разведка: Уроки из окопов / Прескотт Джон Е., Миллер Стивен Х. – М.: Альпина Паблишер, 2003. – 336 с. 9. Fleisher C. Competitive Intelligence Education: Competencies, Sources and Trends / C. Fleisher // Information Management Journal. – 1999. – Vol. March/April. – S.56-62; 10. Prescott J. Debunking the Academic Abstinence Myth of Competitive Intelligence / J. Prescott // Competitive Intelligence Magazine. – 1999. – № 2(4). – S.23; 11. McGonagle J. Bibliography: Education in CI / J.McGonagle // Competitive Intelligence Magazine, 2003. – № 6(4). – S.50. 12. Competitive Intelligence Magazine. – 2003-2006. 13. Fleisher C.S., Bensoussan B. E. Business and Competitive Analysis: Effective Application of New and Classic Methods / Craig S. Fleisher, Babette E. Bensoussan. – W.: FT Press, 2007. 14. Fleisher C. S., Bensoussan B.E. Strategic and Competitive Analysis: Methods and Techniques for Analyzing Business Competition / Craig S. Fleisher, Babette E. Bensoussan. – W.: FT Press, 2007. 15. Gilad B., Herring J. The Business Intelligence System / American Management Association. Ben Gilad, Jan Herring. – NY, 1988. 16. Режим доступу: <http://www.ctcintl.com>. 17. Gilad B., Herring J. CI: Certification – Do We Need It? / Ben Gilad, Jan Herring // Competitive Intelligence Magazine. – 2001. – № 4(2). – S.28-31. 18. Fuld L. Competitor Intelligence: How to Get It, How to Use It / Leonard M. Fuld. – NY: Wiley, 1985. 19. Gilad B. CI: Education – Harvard Style / Ben Gilad // Competitive intelligence Magazine. – 2003. – Vol.6(4), July-August. – S.47. 20. Безпека бізнесу: інформаційні загрози. – Режим доступу: <http://www.academia.org.ua/?p=272>. 21. Режим доступу: <http://www.jetro.go.jp>. 22. Режим доступу: <http://r-techno.livejournal.com/tag/%D0%В1%D1%96%D0%B7%D0%BD%D0%B5%D1%81+%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BA%D0%B0>. 23. Аналітичний Центр Академія. – Режим доступу: <http://www.academia.org.ua/?p=272>. 24. Режим доступу: http://209.85.135.104/translate_c?hl=uk&sl=en&u=http://www.quantum3.co.za/CI%2520Glossary.htm&prev=/search%3Fq%3DFuld%2BGilad%2BHerring%2BAcademy%2Bof%2BCompetitive%2BIntelligence%26start%3D20%26hl%3Duk%26sa%3DN&usq=ALkJrhjWGGJNUyojAUrq_PcLp-69AzeEsQ. 25. Хайко Х. Вклад корпорационных университетов в менеджмент знаний на предприятиях. – Режим доступу: http://www.ptpu.ru/issues/6_01. 26. Артемьев В. Что такое Business Intelligence? / В. Артемьев // Открытые системы. 2003. – № 4. – Режим доступу <http://www.osp.ru/os/2003/04/020.htm>. 27. Борисов Н. И. Конкурентная разведка как инструмент конкурентной борьбы / Н.И. Борисов. – Режим доступу: <http://www.lea-dr-hr.ru>. 28. Режим доступу: http://scip.org.ua/cons_inf.htm. 29. Каныгин Ю.М. Индустрия информатики. – Киев: Техника, 1987. – С.82. 30. Михалевиц В.С., Каныгин Ю.М., Грищенко В.И. Информатика: общие положения / Михалевиц В.С., Каныгин Ю.М., Грищенко В. И.; Институт кибернетики им. В. М. Глушкова. – К., 1983. – С.9. – Препринт: 83–31. 31. Каныгин Ю. М., Калитич Г. И. Основы

теоретической информатики. – К.: Наук. думка, 1990. – 232 с. 32. Бондаренко М.Ф., Маторин С.И., Соловьева Е.А. Информационному обществу – профессионалов в области информации (Business Intelligence и Knowledge Management на службе государству) / Бондаренко М. Ф., Маторин С.И., Соловьева Е.А. // Режим доступу: www.it2b.ru/it2b2.view3.page123.html. 33. Режим доступу: http://scip.org.ua/cons_inf.htm. 34. Режим доступу: <http://scip.org.ua/index.htm>. 35. Режим доступу: <http://khpi-iip.mipk.kharkiv.edu/about/ki/reason.html>. 36. Калитич Г. І. Консолідація інформації, знань і мудрості як проектування і основа гармонійного поступу України // НТІ. – 2008. – № 1. – С.51. 37. Режим доступу: <http://www.intellect.org.ua/materials/300600conf/3>. 38. Гарматій Н.М. Конкурентна розвідка: чинник успіху підприємства // Режим доступу: <http://intkonf.org/garmatiy-nm-konkurentna-rozvidkashinnik-uspihu-pidpriemstva>. 39. Демидов Б., Величко А., Волощук І. Тайний фронт // Національна безпека України. – 2005. – № 7–8. – С. 18. 40. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / За ред. Р. Дяківа. – К.: Міжнародна економічна фундація, 2000. – 646 с. 41. Єгоров В. 3 історії розвитку промислового шпигунства / В. Єгоров // Дзеркало тижня. – 1994. – 31 грудня. – № 13. – С. 14. 42. Ткачук Т. Характерні особливості конкурентної розвідки та промислового шпигунства / Ткачук Тарас // Режим доступу: <http://www.personal.in.ua/article.php?id=451>. 43. Базарів Р. Агентура ділових спецслужб / Базарів Р. // Режим доступу: <http://r-techno.livejournal.com/tag/%D0%B1%D1%96%D0%B7%D0%BD%D0%B5%D1%81-%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BA%D0%B0/>. 44. Рось А.О. Інформаційна безпека державного управління. – Режим доступу <http://www.security.ukrnet.net/modules/sections/index.php?op=printpage&artid=113>. 45. Рось А.А., Замаруєва І.В. Автоматизація інформаційно-аналитическої діяльності на основі обробки знань по різномовним текстом // Інформатизація і нові технології – №3, 1994. – С.16–20. 46. Рось А.А. Інформаційні системи нового покоління – як фактор забезпечення національних інтересів // Інформатизація і нові технології, 1996, № 2. 47. Воройський Ф.С. Аналітична обробка документів для забезпечення наукових досліджень і розробок // НТБ. – 2006. – № 2. – С.23–32. 48. Режим доступу: <http://www.intellect.org.ua>. 49. Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org>. 50. Режим доступу: <http://www.uinpei.kiev.ua/win/paicc.shtml>. 51. Горювий В. М. Інформаційно-аналітичні служби бібліотечних закладів у контексті суспільних перетворень. Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства. – К.: НБУВ, 2005. – С.165–178. 52. Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU-1-6-2006/05.pdf>. 53. Режим доступу: <http://www.intellect.org.ua/materials/300600conf/3>. Власова Г.В. Проблеми і перспективи підготовки фахівців з документознавства та інформаційної діяльності // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2004. – № 1. – С. 14. 54. Загуменна В.В., Стефан І.П. Сучасні тенденції розвитку професійної бібліотечно-інформаційної освіти / В.В. Загуменна, І.П. Стефан // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2004. – № 1. – С.21–23. 55. Kling R. Learning from Social Informatics: Information and Communication Technologies in Human Contexts / Kling Rob // The Center for Social Informatics. – Режим доступу: <http://www.slis.indiana.edu/CSI>. 56. Власова Г. В. Проблеми і перспективи підготовки фахівців з документознавства та інформаційної діяльності // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2004. – № 1. – С. 14. 57. Кушнарєнко Н. М. Складові змісту спеціальності “Документознавство та інформаційна діяльність”: питання методології // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2004. – № 1. – С. 17. 58. Режим доступу: <http://www.sez.donetsk.ua/dystancijnyj-kurs-benchmarkyng-i-konkurentnyj-marketynng/>